

УДК 35:005.94

О. Ю. АМОСОВ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Розглянуто місце і роль держави в сучасних умовах економіки на основі знань.

Ключові слова: інтелектуальний продукт, економіка знань, право інтелектуальної власності.

The place and role of the state in modern conditions of economy of knowledge is considered.

Key words: an intellectual product, economy of knowledge, intellectual property right.

В умовах розповсюдження глобальної економіки знань Україні необхідно забезпечувати належний рівень міжнародної конкурентоспроможності та завойовувати позиції гідного учасника міжнародних науково-технологічних відносин. Для цього треба сформувати та реалізувати стратегію високотехнологічного розвитку, яка базується на концепціях технологічного лідерства в певних галузях та гармонізації науково-технологічної сфери з глобальними трансформаціями.

Тенденції створення цінностей свідчать, що найдинамічнішими галузями економіки є ті, які пов'язано з інтенсивною діяльністю у сфері знань та інтелектуальної власності. Ці тенденції показові не лише для майбутньої охорони інтелектуальної власності як стратегічного інструменту мікро- і макроекономіки, але також для характеру і видів інвестицій, які в недалекому майбутньому потрібно буде збільшувати для створення підґрунтя національного розвитку і підвищення актуальності інтелектуальної власності [2, с. 184].

Відповідно до поставленої проблеми метою роботи є обґрунтування значення інтелектуальної власності в умовах економіки знань.

З початку ХХ ст. економіки європейських держав набували рис “економік, заснованих на знаннях”, де самі знання стали головним виробничим ресурсом. Виробництво нових знань значно відрізняється від виробництва інших благ: воно вимагає високого рівня освіти працівників, у процесі виробництва відбувається розвиток працівників, набуття нових знань та їхнє вдосконалення, створення інтелектуальної продукції, споживання якої стає фактором, що сприяє нагромадженню капіталу, зрештою, інтелектуальний продукт може бути використаний неодноразово, приносячи своєму власникові прибуток та залишаючись його власністю.

Термін “економіка на основі знань” стосується економічної діяльності, пов'язаної з використанням не природних, а інтелектуальних ресурсів, наприклад технологічних секретів виробництва і спеціальних знань. Основним принципом економіки знань є те, що знання і навчальна інформація (так званий людський капітал) розглядаються як комерційні активи або як інтелектуальні чи навчальні продукти і послуги, які можуть розповсюджуватися з метою одержання прибутку [4, с. 115].

Інтелектуальну власність розуміємо як результат творчої діяльності людини, ґрунтованої на знаннях, які існують, що віддзеркалює відносини володіння, користування й розпорядження результатом інтелектуальної творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій [1–5] показує, що інтелектуальна власність стала потужним інструментом економічного зростання й створення національного багатства.

Сьогодні важко переоцінити роль інтелектуальної власності як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях. Керівники сучасних українських підприємств розглядають інтелектуальну власність як новий складовий елемент успішного підприємництва. Завданнями українських підприємців в умовах глобальної конкуренції є створення інтелектуального продукту, який буде конкурентоспроможним на ринку, та забезпечення прав інтелектуальної власності на цей інтелектуальний продукт з метою його подальшого комерційного використання. Але необхідною умовою створення та використання інтелектуальних продуктів – об'єктів інтелектуальної власності є наявність у державі надійної системи правової охорони і захисту прав інтелектуальної власності. З одного боку, здійснюється оформлення й захист прав авторів і володарів об'єктів інтелектуальної власності, з іншого – держава сприяє поширенню й активному застосуванню результатів інтелектуальної діяльності та стимулює інноваційну активність громадян, що позитивно позначається на результатах господарської діяльності підприємств та економіці країни в цілому.

У всьому світі інтелектуальна власність є джерелом додаткового доходу, у ході виконання проектів дає підприємству можливість забезпечити якість і конкурентоспроможність продукції, розширити ринкові можливості, а також запобігти проблемам у результаті суперечок у разі порушення прав інтелектуальної власності через відсутність стратегії їхнього вирішення [1, с. 28].

Отже, пріоритетним завданням для України в умовах розповсюдження економіки знань є розроблення та реалізація ефективної системи охорони інтелектуальної власності та стратегії розвитку національної матеріально-технологічної бази. Ефективність системи охорони інтелектуальної власності залежить від створення економічних, правових та організаційних механізмів, які у своїй тісній взаємодії здатні забезпечити дієву охорону інтелектуальної власності та прискорити процес розповсюдження економіки знань в Україні.

Процес становлення національної системи охорони інтелектуальної власності України ще не є завершеним, але основи правового регулювання вже закладено. Сьогодні правовідносини у сфері інтелектуальної власності регулюються окремими положеннями Конституції України, нормами Цивільного, Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідних процесуальних кодексів, окремих спеціальних законів та близько ста підзаконних нормативних актів. Крім того, Україна є учасницею багатьох міжнародних угод, які є частиною національного законодавства. Так, протягом останніх років Україна значно активізувала процес входження до світових структур, які регулюють відносини у сфері інтелектуальної власності, і вже є учасницею понад десяти міжнародних конвенцій і договорів у цій сфері. Завершено також процес входження до Світової організації торгівлі (СОТ) і забезпечено участь в Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). Але, незважаючи на досить

розвинену систему захисних заходів проти порушень прав інтелектуальної власності, ефективність правозастосування системи в цілому залишає бажати кращого через недостатню узгодженість і конкретність положень про відповідальність та санкції, що накладаються за порушення прав інтелектуальної власності.

Головними причинами недостатнього рівня ефективності системи охорони інтелектуальної власності фахівці найчастіше називають такі [5, с. 133]:

– відсутність у держави засобів на патентування і здійснення реєстраційних процедур за кордоном (54,8 %);

– низький рівень правової культури в країні (46,6);

– відсутність належних знань та інформації про порядок захисту інтелектуальної власності за межами України (45,2);

– законодавчу неврегульованість в Україні питань трансферу технологій, у тому числі у випадках виїзду українських фахівців на роботу за кордон (43,8 %).

У концепції економіки знань В. Глухов, С. Коробко, Т. Мариніна зазначають, що “найважливішими принципами державної наукової політики є опора на вітчизняний науковий потенціал (стимулювання розвитку фундаментальних наукових досліджень; збереження й розвиток провідних вітчизняних наукових шкіл; пропаганда сучасних досягнень науки); свобода наукової творчості; створення умов для організації наукових досліджень і розробок з метою забезпечення необхідної обороноздатності й національної безпеки країни; інтеграція науки і освіти; захист прав інтелектуальної власності дослідників, установ і держави; розвиток науководослідних і дослідно-конструкторських установ різних форм власності, підтримка малого інноваційного підприємництва; підвищення престижності наукової праці, створення гідних умов життя і праці науковців і фахівців” [3, с. 18–19].

Отже, в умовах розвитку економіки знань держава має здійснити розроблення єдиної державної науково-технічної політики, вибір пріоритетних напрямків розвитку науки й освіти, збільшувати видатки бюджету на їхній розвиток, що реалізуються у вигляді державних програм, створити відповідну нормативно-правову базу у сфері науково-технічної діяльності та інтелектуальної власності, вдосконалювати правові механізми охорони й захисту прав інтелектуальної власності та створювати сприятливі умови щодо залучення в господарській обіг результатів науково-технічної діяльності.

Література:

1. Антонюк Н. Аспекти інформаційно-аналітичного забезпечення в системі інтелектуальної власності / Н. Антонюк // Інтелектуальна власність. – 2005. – № 3. – С. 28–29.

2. Бовин А. А. Интеллектуальная собственность: экономический аспект / А. А. Бовин, Л. Е. Чередникова. – М. : Инфра-М ; Новосибирск : НГАЭиУ, 2001. – 216 с.

3. Глухов В. В. Экономика знаний / В. В. Глухов, С. Б. Коробко, Т. В. Маринина. – СПб. : Питер, 2003. – 528 с.

4. Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України: проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / [авт.-упоряд. : Г. О. Андрощук] ; за заг. ред. проф. В. І. Полохала. – К. : Парлам. вид-во, 2010. – 384 с.

5. Сіренко І. Юридична природа прав на об'єкти інтелектуальної власності / І. Сіренко // Українське право. – 2007. – С. 132–135.

Надійшла до редколегії 23.03.2011 р.